

Den splittrade konjunkturbilden

Av fil. lic. JONAS NORDENSON, Industriens Utredningsinstitut

Ett utmärkande drag i den ekonomiska debatten under hela efterkrigstiden har varit farhågorna för att en allvarlig depression vore förestående. Det dröjde emellertid fram till hösten 1948 innan man över huvud taget kunde skönja tecken på en begynnande avmattning i högkonjunkturen. De depressiva tendenser, som då började göra sig gällande i Amerika och som småningom spred sig till Europa, hade i huvudsak sin grund i en lageravvecklingsprocess, medan däremot investeringarna i byggnader och maskiner samt konsumenternas utgifter höll sig någorlunda stabila. Trots att efterfrågan inom vissa sektorer således fortfarande var väl hävdad, blev helhetsintrycket att det starka inflatoriska tryck, som tidigare utmärkt den amerikanska efterkrigskonjunkturen, förlorat något av sin dominans och att en nedgång i investeringsutgifterna och konsumenternas inköp, speciellt av varaktiga konsumtionsvaror, i förhållande till efterkrigstidens högt uppdrivna nivå tedde sig som ett ingalunda osannolikt framtidsperspektiv. Utvecklingen svängde emellertid åter mot slutet av 1949, och vid tiden för koreakrigets utbrott hade i stort sett full återhämtning inträtt.

Utvecklingen under 1949 visade även, att en i och för sig måttlig konjunkturedgång i Förenta staterna kunde leda till en avgjord, i vissa fall ytterst kritisk försämring av de västeuropeiska ländernas yttre balans, ehuru betalningskrisen denna gång tämligen snabbt bemästrades genom devalveringarna hösten 1949 i kombination med konjunkturförbättringen i Amerika.

Det nuvarande internationella konjunkturläget kan i viss mån betraktas som en fortsättning av den avmattning som hade gjort sig gällande under 1949. Den sedan koreakrigets utbrott forcerade upprustningen har visserligen infört nya, expansiva faktorer i konjunkturbilden, men det kan samtidigt sägas att den efter en övergångstid accentuerat vissa depressiva tendenser, vilket lett till att den ekonomiska situationen i västerlandet för närvarande förefaller starkt splittrad. Den starkt oenhetliga konjunkturutvecklingen framträder vid en jämförelse mellan olika industrigrupper och branscher, medan gemensamma drag i ovanligt hög

grad föreligger i de olika ländernas konjunkturläge. Denna splittring gör det speciellt svårt att lämna en någorlunda preciserad prognos för den framtida utvecklingen, och man tvingas därför att i en konjunkturöversikt begränsa sig till att mot varandra ställa de faktorer, som verkar i depressiv och expansiv riktning, och avstå från en sammanfattande avvägning av deras inbördes styrka.

Återhållsamheten i konsumenternas inköp.

Det mest påfallande av de depressiva inslagen har varit återhållsamheten i konsumenternas inköp. Svaghetssymptomen hos den privata konsumtionen motsvaras av en starkt stegrad sparkvot. I stor utsträckning får dessa förhållanden givetvis ses som en reaktion på den högt uppdrivna konsumtionsefterfrågan under hösten 1950. Det har emellertid också ifrågasatts, om icke den minskade konsumtionsbenägenheten, särskilt i Förenta staterna, utgör en mera långsiktig tendens, som tyder på en relativ mättnad i konsumenternas behovstäckning.

I många länder kan även tecken på en försvagning av investeringsviljan urskiljas inom de sektorer av näringslivet, som icke i nämnvärd grad direkt eller indirekt påverkas av upprustningen. Speciellt gäller detta de konsumtionsvaruindustrier som arbetar under utpräglade avsättningssvårigheter, t. ex. sko- och textilindustrierna, men även bostadsbyggandet kan i vissa länder anföras som exempel. Utöver den aktuella avsättningskrisen har i denna riktning verkat svårigheterna att i konkurrens med rustningsindustrierna anskaffa nödvändiga råvaror och en

allmän osäkerhet i framtidsförväntningarna.

Den ovannämnda utvecklingen av den privata konsumtionen och av vissa typer av privat investering har medfört att rustningsproduktionen och investeringarna i krigsmaterielindustriens olika stadier trots sin expansiva effekt icke utsatt de berörda ekonomierna för det starka inflatoriska tryck som man tidigare fruktade. Härtill har också bidragit att rustningsplanerna i de till atlantpaksorganisationen hörande staterna genomföres i betydligt långsammare takt än som avsågs vid deras uppgörande och att de olika staternas ekonomiska politik i syfte att motverka råvaruprisstegringarna och den planerade upprustningens förväntade återverkningar på samhällsökonomien haft en klart antiinflationistisk prägel. I den mån ekonomiskt-politiska åtgärder vidtagits i antecipation av rustningsutgifter, som inte realiserats i ursprungligen avsedd omfattning, har de otvivelaktigt verkat i depressiv riktning.

Den västeuropeiska betalningskrisen.

Valutasituationen som för Väst Europas del visade en avgjord förbättring under 1950 har senare åter försämrats. För tillfället allvarligast synes de engelska och franska betalningskriserna vara, vilka som bekant icke endast berör dessa länders transaktioner med Förenta staterna utan gäller deras totala betalningsbalans. Den av krisläget föranledda skärpningen av de kvantitativa importrestriktionerna i dessa länder utgör ett hot mot de hitills i stort sett framgångsrika försöken till liberalisering av den inter-europeiska handeln — och en risk för en partiell återgång till bilateralism. Medan det är osäkert, om en utveckling mot bilateralism skulle stärka de inflatoriska krafterna, råder det inget tvivel om att förutsättningarna för en fortsatt expansion av Västeuropas resurser skulle försämrats.

De motstridande tendenser som ovan skisserats har i de flesta länder medfört, att kapitalvaruindustrierna arbetar vid full kapacitet och att besvärande bristsituationer uppstått på vissa råvaruområden. Å andra sidan möter konsumtionsvaruindustrierna avsättningssvårigheter — lagren av

färdigvaror och halvfabrikat är inom denna sektor stundom mycket stora. Det är tänkbart, att själva denna splittring i konjunkturläget utgör en god förutsättning för uppnåendet av en tillfredsställande balans, när rustningsproduktionen småningom når vad som enligt föreliggande planer skall utgöra dess maximala nivå, även om ett svårlost yttre balansproblem skulle kvarstå för några europeiska länders del. Mot detta utvecklingsalternativ står möjligheten att en relativt snabb återhämtning av den privata konsumtionen kan utsetta de i upprustningen deltagande staterna för ett kraftigt inflationsstryck, och frågan är om i ett sådant läge tillräckligt effektiva ekonomiskpolitiska åtgärder kan vidtagas för att bevara samhällsekonomisk balans. Under förutsättning att rustningar av den storleksordning, som f. n. planeras i USA och Västeuropa, verkligen genomföres, förefaller däremot risken för en depression mindre påtaglig.

Likheter och olikheter i den svenska och utländska utvecklingen.

Det svenska konjunkturläget uppvisar stora likheter med övriga länders — man möter t. ex. samma kontrast mellan kapital- och konsumtionsvaruindustri. Betalningsförhållandena har emellertid hittills karakteriserats av ett kraftigt valutatillflöde, exporten har legat på en tidigare aldrig uppnådd nivå, och denna exportkonjunktur kan för Sveriges del sägas ha spelat samma expansiva roll som rustningsutgifterna gjort i t. ex. USA. Men medan rustningsutgifterna utgör ett relativt stabilt inslag i den amerikanska konjunktursituationen, kan den svenska exporten komma att visa stora fluktuationer och härigenom i hög grad förändra förutsättningarna för den ekonomiska utvecklingen.

Den svenska exportens volym och värde samt exportindustriernas produktion och sysselsättning influeras av det allmänna internationella konjunkturläget, av importrestriktioner och andra handelshinder i avnärländerna samt av speciella faktorer som berör de viktigaste exportvarorna. Den skärpning av de kvantitativa importrestriktionerna, som vissa länder på senare tid sett sig nödsakade att genomföra, kommer sålunda otvivelaktigt att skapa mindre gynnsamma avsättningsmöjligheter för den svenska exportindustrien. Cellulosaexporten motverkas även av den stegrade produktionen i USA och Kanada — en ökad konkurrens som får be-

traktas som en långsiktig företeelse. Tilltagande utländsk konkurrens möter även exporten av framför allt verkstadsindustriens produkter. Den särskilt under de senaste två åren högt uppdrivna svenska kostnadsnivån bidrager även till att minska vår konkurrensförmåga och besvärande avsättningssvårigheter för viktiga grupper av exportvaror kan icke uteslutas. För den närmaste framtiden torde dock vår utrikeshandels läge och vår valutaställning kunna betecknas som gynnsamma, ehuru vi synes i full utsträckning få dela det europeiska dollarproblemet.

I motsats till vad fallet är inom exportindustrierna har en tydlig nedgång i produktion och sysselsättning redan visat sig inom konsumtionsvaruindustrier såsom textil- och skindustrien samt vissa delar av livsmedelsindustrien. Tillbakagången är måhända delvis att betrakta som en följd av den höga inköpsnivån hösten 1950 och förra delen av 1951. Mot bakgrunden av den genomsnittliga realinkomstens stegring synes denna utveckling ge vid handen ett ökat sparande hos konsumenterna, vilket måhända till en del kan förklaras av ojämnheten i olika inkomsttagargrupperns reallöneutveckling.

Omställningsproblem inom industrien kan uppstå.

Även om det aktuella köpmotståndet i stort sett kan väntas bli övervunnet, är det långt ifrån osannolikt, att vissa grenar av den svenska konsumtionsvaruindustrien utbyggs till en kapacitet som är något överdimensionerad i förhållande till den långsiktiga trenden i konsumtionen. I den mån så är fallet, kan partiella omställningsproblem icke undvikas, speciellt på de områden, där överskottskapacitet är en internationell företeelse.

Den privata investeringen har under efterkrigsåren legat på en hög nivå, trots att den i stor utsträckning hållits tillbaka genom direkta kontrollåtgärder. Det förefaller emellertid icke osannolikt att investeringsviljan kan komma att dämpas och investeringsvolymen inom vissa områden att sjunka som en följd av avsättningssvårigheter för export- och konsumtionsvaruindustrier och av den likviditetsförsämring, som framkallats av den nu aktuella kreditåstramningen. Senast tillgängliga uppgifter om verkställda och planerade investeringar inom den svenska industrien tyder emellertid på att investeringsönskemålen ännu icke vi-

sat någon klar tendens att avtaga i styrka.

Om en nedgång av det privata näringslivets investeringsaktivitet gör sig gällande, bör dess verkningar emellertid kunna motvägas genom en ökning av bostadsbyggandet och de offentliga investeringarna, t. ex. inom skol-, sjukvårds- och vägväsendet. Därvid bör dock observeras, att en sådan ändring av produktionsresursernas inriktning kommer att medföra större eller mindre omställnings-svårigheter. De stora investeringsbehov, som finns på bostadsområdet och inom den offentliga sektorn, utgör potentiellt en expansiv faktor, som kan komma att spela samma roll som de stigande rustningsutgifterna i andra länder.

Konjunkturutsikterna.

De förändringar i konjunktursituationen, som inträffat och kan väntas inträffa, kan komma att aktualisera krav på en mera flexibel ekonomisk politik, som arbetar med mera differentierade målsättningar. Den allmänna ekonomiskpolitiska målsättningen har hittills varit att åstadkomma en dämpning av inflationstrycket, men i den mån tendenserna till en splittrad konjunkturbild blir mera framträdande, uppstår givetvis behov av en politik, som anpassas efter läget inom olika delar av näringslivet. Med en sådan inriktning av den ekonomiska politiken är det emellertid viktigt att hålla fast vid, att de statliga interventionerna icke bör försvåra de på längre sikt nödvändiga förändringarna i produktionsstrukturen.

Som ett allmänt omdöme om framtidsutsikterna mot bakgrunden av de nu aktuella avmattningstendenserna kan sägas, att en mera svärbemästrad depression sannolikt endast kan uppstå genom en kraftigt vikande exportkonjunktur. Detta skulle förutsätta en påfallande konjunkturförsvagning i de för världshandeln centrala länderna eller ett synnerligen starkt försvårande av den internationella handeln genom skärpta importhinder. Att förutse en sådan utveckling förefaller emellertid innebära en väl pessimistisk bedömning.

I avsaknad av starka inflatoriska eller depressiva inflytanden från utrikeshandeln synes de inhemska förhållandena icke entydigt peka på någon mera radikal förändring i det allmänna ekonomiska läget. Osannolikt är emellertid icke, att vår ekonomi står inför betydelsefulla anpassningsproblem med tvång

Forts. sid. 241

beskattningsåren 1952 och 1953 under vilka avskrivning å nyanskaffade inventarier får ske med högst 20 % och även i fråga om avsättning till pensionsfonder föreslås viss begränsning. I maj kommer vidare den »andra statsverkspropositionen» och bankoutskottets betänkande om riksbankspolitiken.

Några nya rapporter om detaljhandelsutvecklingen under mars månad föreligger än så länge endast för skohandelns del. Företagsekonomiska forskningsinstitutet har kommit till en omsättningsökning med 10 % i förhållande till samma månad året förut — siffrorna ger nu ett i stort sett riktigt uttryck såväl för den värdemässiga som volymmässiga förändringen i förhållande till jämförelsemånaden. En viss ljusning kan alltså noteras men man får inte glömma att mars i föl medförde en stark nedgång i den sålda kvantiteten skor efter den våldsamma hamstringen under januari och februari på grund av den signalerade prishöjningen. För Stockholms vidkommande synes stegringen ha varit något starkare än för övriga delar av landet.

den 25/4

KONJUNKTURBILDEN...

Forts. från sid. 182

till en partiell förändring av produktionsresursernas inriktning. I samma mån som dessa omställningskrav berör mera betydande sektorer av näringslivet, där samtidigt en viss trögrörlighet föreligger hos arbetskraften, kan de ha återverkningar på det allmänna konjunkturläget. Under sådan förhållanden är det icke uteslutet att en anpassningsperiod kan komma att karakteriseras av en mindre produktionsökning och en långsammare allmän ekonomisk expansion än den som sedan krigsslutet kännetecknat vår ekonomi.

Fruktengrossistföreningen i Stockholm

höll den 28 april årsmöte å restaurang Stallmästaregården, Stockholm.

Till ordinarie styrelseledamöter omvaldes hrr O. Waldén (ordf.), K. A. Bergander (v. ordf.), I. Danielson, G. Malmqvist och K. Rosenqvist samt till suppleanter hrr F. Bergqvist och H. Törn.

Högaktuell!

Fullständig lagtext!

Ingående redogörelse!

NORSTEDTS

kommentar till

KONJUNKTURSKATTEN

av

GEIJER-ROSENQVIST-
STERNER

6: 75

Finns i bokhandeln

NORSTEDTS

KREDITÅTSTRAMNINGEN DRABBAR ER

Motverka detta

genom snabb och effektiv indrivning av Edra utestående fordringar.

Överlåt omedelbart detta arbete till oss.

Göteborg

STOCKHOLM

Malmö

»En beprövad organisation är alltid den tillförlitligaste.»